บทคัดย่อ

"โครงการรวบรวม และสังเคราะห์ข้อมูลปัญหาและผลกระทบจากโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่" จัดทำขึ้นตามความต้องการของคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อนที่จะรวบรวมข้อเท็จจริง และความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ที่มีการดำเนินโครงการ และคาดว่าจะมีการดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ โดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 27 กรกฎาคม 2547 และวันที่ 10 สิงหาคม 2547

ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินโครงการ หมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ในในพื้นที่ ๓ กรณีศึกษา ได้แก่ บ้านห้วยปลาหลด ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก บ้านห้วยกลทา ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และบ้านทับทหาร ตำบลประสงค์ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นั้นมีความคืบหน้าแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ประชาชนในพื้นที่จำนวนมากมีทัศนะในแง่ลบต่อโครงการ เช่น ไม่เข้าใจโครงการฯเพราะไม่รับทราบข้อมูลจากเจ้าหน้าที่อย่างรอบด้านและชัดเจน หวาดระแวงว่าโครงการฯจะสร้างปัญหาต่อการดำเนินชีวิต ไม่เห็นด้วยที่เจ้าหน้าที่ห้ามชาวบ้านเข้าไปเก็บหาผลผลิตจากป่า หรือเข้าไปทำการเกษตรในพื้นที่ทำกินเดิมของตนเองซึ่งรัฐประกาศเป็นเขตป่าอนุรักษ์ ไม่เชื่อมั่นว่าโครงการฯจะมีประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ป่า เห็นว่าโครงการฯจะใช้งบประมาณจำนวนมากโดยที่ไม่ได้ผลคุ้มค่า ฯลฯ

นอกจากนี้ ยังมีกระแสวิพากษ์วิจารณ์จากภาคประชาสังคมในทำนองเดียวกัน เพราะเห็นว่าโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่นั้นไม่แตกต่างไปจากแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของรัฐที่ผ่านมา ซึ่งรัฐรวมศูนย์อำนาจการจัดการทรัพยากร เน้นจัดการเชิงพื้นที่โดยพยายามที่จะแยกคนออกจากป่า ไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่และภาคประชาสังคมได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างแท้จริง และการที่รัฐไม่รับรองสิทธิตามจารีตประเพณี และสิทธิชุมชนท้องถิ่น

ขณะเดียวกัน ยังปรากฏว่าการดำเนินโครงการฯในบางพื้นที่ เช่น บ้านห้วยกลทา ได้ทำให้ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเคยมีมาแต่เดิมนั้นมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ส่วนในกรณีบ้านห้วยปลาหลด ชาวบ้านก็เห็นว่าความสำเร็จในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม่ได้เป็นผลสำเร็จของโครงการฯหรือเป็นเพราะเจ้าหน้าที่รัฐ แต่เป็นเพราะชาวบ้านได้ร่วมมือกันดูแลรักษาและฟื้นฟูป่า ในกรณีบ้านทับทหารนั้น แม้ว่าจะมีปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเกิดขึ้น ชาวบ้านก็เห็นว่าโครงการฯจะไม่ช่วยแก้ไขปัญหา นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ยังมีการละเมิดสิทธิของประชาชนและสิทธิชุมชนในลักษณะต่าง ๆ

การศึกษาได้สังเคราะห์ข้อเสนอต่อโครงการ กล่าวคือ ให้ยุติโครงการฯในพื้นที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นทันที ให้ให้เปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใสรอบด้าน ให้เจ้าหน้าที่รัฐเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในพื้นที่มีส่วนร่วมในโครงการตลอดทุกขั้นตอน ใช้ระบบสิทธิเชิงซ้อน และรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนให้มีการยกเลิกหรือปรับเปลี่ยนกฎหมายและนโยบายที่ไม่ได้ส่งเสริมสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร

อนึ่ง ในปัจจุบันการดำเนินโครงการนี้ได้หยุดชะงักลง เนื่องจากไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณในปี พ.ศ.2549-2550